

Ewa Kulińska-Sadłocha

Banki a zmiany klimatyczne

Ekonomiczne Problemy Usług nr 38, 175-182

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

EWA KULIŃSKA-SADŁOCHA

Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu

BANKI A ZMIANY KLIMATYCZNE

Wprowadzenie

Zmiany klimatu są powodowane emisją zanieczyszczeń, które niekontrolowane przedostają się do atmosfery, hydrosfery i geosfery. Ich skutki mają wpływ nie tylko na środowisko naturalne, ale również na funkcjonowanie gospodarki i społeczeństwa. Obserwowane obecnie globalne ocieplenie się klimatu jest powodowane rosnącym poziomem gazów cieplarnianych w atmosferze. Ich nadmierna emisja jest wynikiem procesów spalania węgla przy jednoczesnej degradacji ekosystemów absorbujących CO₂ i wiąże się głównie z działalnością człowieka¹.

W trakcie Światowego Forum Ekonomicznego w Davos w 2008 roku problem globalnego ocieplenia uznano za jedną z najważniejszych kwestii gospodarczych. Jej rozwiązanie wymaga zaangażowania wszystkich sektorów gospodarki oraz wykorzystania mechanizmów zarówno politycznych, jak i rynkowych. W podejmowanych działaniach zapobiegawczych, jak i adaptacyjnych do zmian klimatu coraz aktywniej uczestniczą banki. Z uwagi na rolę, jaką odgrywają w gospodarce, banki można zaliczyć do instytucji o znacznych możliwościach oddziaływania na otoczenie i skutecznego kształtowania odpowiednich zachowań oraz postaw zarówno podmiotów gospodarczych, jak i ludności. I mimo że – w przeciwieństwie do przedsiębiorstw wielu innych branż – w bardzo niewielkim stopniu przyczyniają się do globalnego ocieplenia, mogą mieć bardzo duży udział w jego ograniczeniu. Celem artykułu jest wskazanie na szanse i zagrożenia dla banków wynikające ze zmian klimatycznych oraz na działania, jakie mogą one podejmować w celu zapobiegania zmianom klimatycznym i redukcji ich negatywnych skutków.

¹ *Climate Change 2007. Synthesis Report. The IPCC 4th Assessment Report*, www.ipcc.ch/ipccreports/ar4-syr.htm. IPCC – Intergovernmental Panel of Climate Change (Międzyrządowy Zespół ds. Zmian Klimatu) powołany został w 1988 r. przez Program Narodów Zjednoczonych ds. Ochrony Środowiska (UNEP) oraz Światową Organizację Meteorologiczną (WMO) do przeprowadzania analiz wpływu działalności człowieka na zmiany klimatu w celu inicjowania działań i wyznaczania ram polityki przeciwdziałania globalnemu ociepleniu.

Ryzyko zmian klimatycznych

Skutki negatywnych zmian klimatycznych nie pozostają bez wpływu na funkcjonowanie przedsiębiorstw. Do największych wynikających z nich zagrożeń zalicza się²:

- podniesienie poziomu oceanów i mórz – zalanie terenów nadmorskich, wysp, atoli morskich,
- mniejszą przewidywalność pogody,
- wzrost liczby i siły kataklizmów naturalnych – powodzie, huragany, susze, fale upałów, trąby powietrzne, ulewy i powodzie,
- zmiany składu gatunkowego lub odmianowego roślin,
- wzrost zachorowań na choroby charakterystyczne obecnie dla cieplejszych klimatów,
- wzrost zagrożenia zdrowotnego roślin i zwierząt.

Wszystkie zagrożenia mogą powodować ograniczenie możliwości rozwoju oraz zdecydowanie obniżać rentowność wielu przedsiębiorstw. Próbę określenia branż gospodarki najbardziej narażonych na zmiany klimatyczne oraz zaostrzone wymogi ochrony środowiska podjęła firma audytorska KPMG³. W przygotowanym raporcie określiła też podstawowe rodzaje ryzyka zmian klimatycznych. Zaliczyła do nich⁴:

- ryzyko regulacji – związane z wprowadzeniem regulacji w postaci specjalnych pozwoleń, wymagań efektywności energetycznej w procesach i dla produktów/usług oraz w postaci podatków (np. podatek węglowy) czy systemów handlu emisjami (w celu preferowania niskoemisyjnych produktów i usług, zmian zachowań konsumentów),
- ryzyko fizyczne – narażenie na bezpośrednie skutki zmian klimatu powodujących problemy logistyczne i zwiększających ryzyko inwestycji, takie jak zakłócenia pogodowe, sztormy, huragany, powodzie, susze i pożary lasów,
- ryzyko reputacji – związane z odpowiednim postrzeganiem przedsiębiorstwa i jego produktów/usług – wynikające z rosnącej świadomości ekologicznej społeczeństwa i zainteresowania klientów proekologicznymi produktami/usługami oraz z preferowania przedsiębiorstw o dobrej reputacji środowiskowej.

Poziom ryzyka jest zróżnicowany w zależności od regionu i branży. W raporcie podzielono przedsiębiorstwa na 3 grupy, w zależności od stanu przygotowania na skutki zmian klimatycznych⁵. Do przedsiębiorstw narażonych na największe ryzyko zaliczono te z sektora rolniczego oraz z branży turystycznej, energetycznej, materiałów i produktów budowlanych, papierniczej, chemicznej, transportowej oraz ubezpieczeniowej.

² K. Kamieniecki, A. Kassanberg, A. Stępnia: *Spoleczeństwo obywatelskie wobec konsekwencji zmian klimatu*. Instytut na rzecz Ekorozwoju, Warszawa 2008, s. 7–9.

³ Wyniki zaprezentowała w raporcie pt. *Climate changes your business. KPMG's review of the business risks and economic impacts at sector level*, 2008, <http://www.kpmg.nl/Docs/Corporate-Site/Publicaties/Climate-Changes-Your-Business.pdf>.

⁴ *Ibidem*, s. 25–35.

⁵ *Ibidem*, s. 49–62.

Zagrożenia i szanse dla banków wynikające ze zmian klimatycznych

Banki – mimo że w niewielkim stopniu przyczyniają się do narastania efektu cieplarnianego – są bezpośrednio oraz pośrednio narażone na ryzyko związane ze zmianą klimatu. Największe zagrożenia dla banków są związane głównie z ich działalnością kredytową oraz inwestycyjną. Można do nich zaliczyć:

- oddziaływanie zmian klimatycznych na rentowność finansowanych przedsiębiorstw i projektów,
- trudności w szacowaniu kosztów związanych z emisją gazów cieplarnianych dla projektów/kredytobiorców,
- obniżanie wartości rynkowej papierów wartościowych w wyniku zaistnienia ryzyka reputacji,
- obniżanie wartości zabezpieczeń kredytowych na skutek katastrof pogodowych,
- obniżenie rentowności inwestycji na skutek wprowadzenia regulacji rynkowych,
- rosnące koszty związane z działaniami na rzecz ochrony klimatu,
- rosnące koszty energii, składowania odpadów, utylizacji.

Zagrożenia wskazują na konieczność podjęcia odpowiednich działań w obszarze zarządzania ekologicznym ryzykiem kredytowym, odpowiedzialnego inwestowania, a także zarządzania kosztami. Aspekty ekologiczne już od dłuższego czasu są uwzględniane przez banki przy ocenie zdolności kredytowej⁶. Zidentyfikowanie nowych rodzajów ryzyka związanego ze zmianami klimatu wymaga od banków modyfikacji posiadanych systemów oceny ryzyka ekologicznego, a także rozszerzenia go na takie obszary działalności banku, jak działalność inwestycyjna, powiernicza, zarządzania aktywami, badawczo-rozwojowa czy nawet usługi doradcze.

Zmiany klimatyczne to nie tylko zagrożenia związane głównie ze wzrostem ryzyka prowadzonej działalności, ale również stworzenie dla banków nowych możliwości rozwoju. Największe szanse dla banków związane są z:

- rosnącą liczbą projektów mających dostosować przedsiębiorstwa do wymagań związanych ze zmianami klimatu,
- zwiększającą się liczbą przyjaznych środowisku projektów energetycznych oraz projektów mających na celu oszczędność energii,
- rosnącym zainteresowaniem inwestycjami w przedsiębiorstwa spełniające wymogi ekologiczne oraz ich akcjami,
- rozwojem funduszy inwestycyjnych ukierunkowanych na ochronę klimatu,
- obsługą handlu uprawnieniami do emisji gazów cieplarnianych,
- pojawieniem się nowych kierunków inwestycji – m.in. energie odnawialne.

⁶ Szerzej na ten temat G. Borys: *Ryzyko ekologiczne w działalności banku*. Biblioteka Menadżera i Bankowca, Warszawa 2000.

Wytyczne i zasady dla proklimatycznych działań banków

Pierwsza inicjatywa w zakresie wypracowania odpowiednich standardów ekologicznych działalności instytucji finansowych została podjęta we współpracy z UNEP FI⁷ i doprowadziła do powstania w 1992 roku Deklaracji *Banking and Environment*⁸. 206 instytucji finansowych (głównie banki) podpisując ją, zobowiązały się do prowadzenia działalności w zgodzie ze środowiskiem naturalnym, zapewniającej możliwości trwałego rozwoju, a także promującej zagadnienia ochrony środowiska w społeczeństwie. W deklaracji wymienione są czynności i działania, które powinny być podejmowane przez banki w celu przewidywania i unikania potencjalnych źródeł degradacji środowiska oraz podkreślona jest konieczność informowania o nich otoczenia.

W 2003 roku czołowe banki na świecie (Citigroup, ABN AMRO, Barclays, WestLB) ogłosiły dobrowolne kierowanie się *Equator Principles*⁹ przy finansowaniu projektów rozwojowych. Przyjęcie tych zasad oznacza dla banku ograniczenie do finansowania tylko tych projektów, które nie będą naruszać określonych zasad społecznej i ekologicznej odpowiedzialności. Identyfikacja wysokiego lub średniego ryzyka społecznego-ekologicznego projektu zobowiązuje banki do uzależnienia finansowania od spełnienia przez kredytobiorcę określonych wymagań: musi on udowodnić, że projekt jest zgodny z prawem kraju, w którym będzie realizowany i spełnia zalecenia Banku Światowego i innych organizacji międzynarodowych w zakresie oddziaływania na środowisko naturalne, rdzenną ludność, także w kwestii przymusowych przesiedleń, ochrony kulturowego dziedzictwa ludzkości itp.

Największe znaczenie dla proklimatycznych działań banków ma podpisane – przez 20 sygnatariuszy Deklaracji *Banking and Environment* – oświadczenie sektora finansowego dotyczące zmian klimatu – *Declaration on Climate Change by the Financial Services Sector*¹⁰. Banki zobowiązały się w nim do rozpoczęcia działań zapobiegającym niekorzystnym zmianom klimatycznym oraz do uwzględniania tego problemu przy podejmowaniu bieżących i strategicznych decyzji, m.in. do:

- systematycznej analizy ryzyka oraz szans związanych ze zmianami klimatu,
- rozwoju proklimatycznych produktów i usług (wpływających na redukcję emisji CO₂),

⁷ UNEP FI – United Nations Environment Programme Finance Initiative jest organizacją partnerstwa między UNEP a globalnym sektorem finansowym, skupiającą się na angażowaniu sektora finansowego w programy ONZ dotyczące ochrony środowiska naturalnego. Obecna lista sygnatariuszy zawiera 175 instytucji finansowych z całego świata. www.unepfi.org.

⁸ G. Borys: *Proekologiczna reorientacja banków u progu XXI wieku*. „Prawo Bankowe” 2000, nr 5, s. 69.

⁹ Equator Principles (Zasady Równika) wykorzystują metodykę monitoringu pod kątem ekologicznym i społecznym autorstwa Międzynarodowej Korporacji Finansowej IFC (instytucja wchodząca w skład Grupy Banku Światowego, promująca zrównoważone inwestowanie w sektor prywatny w krajach rozwijających się). Obecnie sygnatariuszami tych zasad jest 66 instytucji finansowych z całego świata. <http://www.equator-principles.com/principles.shtml>.

¹⁰ www.unepfi.org/fileadmin/documents/cc_statement_jun2007.pdf.

- doradztwa przedsiębiorstwom w zakresie zarządzania ryzykiem zmian klimatu oraz wykorzystania szans rynkowych w tym zakresie,
- zaferowania produktów i usług służących zwiększeniu zdolności adaptacyjnych przedsiębiorstw do zmian klimatu (preferujących działalność niskoemisyjną, finansujących innowacje i rozwój technologiczny w tym zakresie),
- redukowania wpływu własnej działalności na zmiany klimatu (ograniczenia emisji CO₂) oraz przedstawiania rzetelnych informacji w tym zakresie,
- uwzględniania ryzyka zmian klimatu w procesach podejmowania decyzji inwestycyjnych,
- promowania umieszczania informacji związanych z oddziaływaniem na zmiany klimatu w raportach okresowych przedsiębiorstw i wprowadzenia tych aspektów do oceny sytuacji finansowo-majątkowej.

W deklaracji wezwano również liderów rządów oraz decydentów politycznych do bezwzględnego zaangażowania się w ochronę klimatu. Wskazano na działania, jakie powinny zostać podjęte w celu określenia polityki i struktury rynku ułatwiającej proces redukcji czynników powodujących zmiany klimatyczne.

W lutym 2008 roku amerykańskie banki ogłosiły *Carbon Principles (Zasady Węglowe)*¹¹. Zawierają one kryteria, które mają pomóc kredytodawcom ocenić i oszacować potencjalne ryzyko węglowe związane z inwestycjami w tradycyjne zakłady energetyczne opalane węglem. Zasady te zobowiązują sygnatariuszy do podejmowania działań w celu zachęcenia kredytobiorców do zwiększenia wydajności energetycznej oraz wprowadzania odnawialnych i/lub niskowęglowych technologii, a także do podejmowania inicjatyw w kierunku takich zmian prawnych, które będą promowały budowę zakładów energetycznych typu capture and storage („związanie i składowanie” emitowanego CO₂).

Banki, podpisując wymienione deklaracje, przyjmując zasady oraz angażując się w prace różnych zespołów międzynarodowych, dobrowolnie zobowiązują się do prowadzenia proklimatycznej polityki. Zagadnienia związane ze zmianą klimatu stają się elementem strategii wielu z nich oraz mają wpływ na kształtowanie relacji z otoczeniem. Banki zobowiązują się do eliminowania przyczyn zmian klimatycznych spowodowanych własnym funkcjonowaniem oraz w miarę możliwości działaniem swoich klientów.

Proklimatyczne działania banków

Z praktyki banków wynika, że źródłem największego bezpośredniego oddziaływania na zmiany klimatu jest zużycie energii, podróże służbowe (samochodowe, samolotowe),

¹¹ Zasady Węglowe powstały w ramach partnerstwa Citi, JPMorgan Chase oraz Morgan Stanley, przy konsultacji z wiodącymi firmami energetycznymi (American Electric Power, CMS Energy, DTE Energy, NRG Energy, PSEG, Sempra and Southern Company, Environmental Defense and the Natural Resources Defense Council) oraz organizacjami pozarządowymi. www.carbonprinciples.org/documents/Carbon%20Principles.pdf.

które wiążą się ze zużyciem surowców energetycznych w postaci paliw i jednocześnie emisją CO₂, zużycie papieru oraz odpady i śmieci. Wielkości te są elementem szczegółowego planowania oraz kontroli w wielu z nich¹². Banki podejmują szereg działań mających na celu wyeliminowanie negatywnego oddziaływania na klimat, a jeżeli jest ono nieuniknione – wykorzystują możliwości jego zredukowania, złagodzenia bądź zrekompensowania w najbardziej odpowiedni sposób¹³. Np. w przypadku braku możliwości zmniejszenia emisji CO₂, banki korzystają z możliwości kompensaty, co przyczynia się do rozwoju rynku usług offsetowych. UBS AG, by skompensować emisję CO₂ będącą następstwem samolotowych podróży służbowych swoich pracowników, dąży do zmniejszenia emisji dwutlenku węgla w innym miejscu poprzez zaangażowanie się w proklimatyczne projekty obejmujące:

- budowę 3 małych elektrowni wodnych w leżącym na uboczu, nieposiadającym jeszcze sieci elektrycznej, obszarze w południowej części Brazylii (Region Rio Grande de Sul),
- budowę 15 turbin wiatrznych w Chinach (Quingdao),
- wdrożenie w fabryce cukru technologii, która pozwala na wykorzystanie gazów wytwarzanych w ściekach produkcyjnych do produkcji energii (Indie),
- zastąpienie węglowych urządzeń grzewczych urządzeniami wykorzystującymi trociny z okolicznych tartaków (Rosja).

Wszystkie te projekty – oprócz widocznego działania ograniczającego emisję CO₂ z transportu i spalania węgla oraz innych szkodliwych gazów (metanu) – zapewniają miejsca pracy, poprawiają zdrowie i warunki życia wielu ludzi, a przede wszystkim wzmacniają regiony krajów, w których zostały zrealizowane.

Natomiast pośrednie oddziaływanie banków na zmiany klimatyczne znajduje odzwierciedlenie w ich ofercie usługowej oraz w warunkach finansowania projektów i inwestowania¹⁴. Banki tworzą całe palety proklimatycznych usług i produktów nie tylko kre-

¹² E. Kulińska-Sadlocha: *Zarządzanie środowiskiem w banku*. „Controlling i rachunkowość zarządcza” 2009, nr 1, s. 47-48.

¹³ Wśród działań zmniejszających bezpośrednią emisję gazów cieplarnianych banki najczęściej wymieniają: podwyższenie efektywności energetycznej urządzeń elektrycznych, redukcję zużycia energii (mobilizowanie pracowników do odpowiednich zachowań, kierowanie się przy zakupie urządzeń biurowych zużyciem energii), ograniczenie podróży przez wykorzystanie tele- i wideokonferencji, finansowanie pracowników przejazdów środkami komunikacji miejskiej, zastąpienie samolotowych podróży służbowych na krótkich odcinkach podróżami kolejowymi, wprowadzenie limitów zużycia paliwa przez samochody firmowe oraz partycypacji w kosztach zakupu benzyny przez pracownika, wyposażenie wszystkich pojazdów z silnikiem diesla w filtry przeciwśadzowe, zwiększenie wykorzystania energii ze źródeł odnawialnych, zwiększenie wykorzystania papieru produkowanego z makulatury. Na podstawie raportów rocznych UBS AG, Deutsche Bank AG, Bayern LB, Commerzbank, Fortis, HSBC.

¹⁴ Wśród podejmowanych działań banki wymieniają: włączenie ryzyka zmiany klimatu do systemu oceny ryzyka ekologicznego w działalności kredytowej, inwestycyjnej, powierniczej, zarządzania aktywami, oferowanie proklimatycznych produktów i usług wspierających redukcję zanieczyszczenia powietrza i ziemi, prowadzenie oraz finansowanie szkoleń i akcji informacyjnych w zakresie następstw zmian klimatu oraz jego ochrony dla pracowników, kontrahentów i społeczeństwa, aktywne uczestnictwo w specjalnych programach klimatycznych ONZ i innych instytucji międzynarodowych oraz współpracę przy tworzeniu uregulowań związanych z działaniami przeciw zmianom klimatu.

dytowych, ale również depozytowych i inwestycyjnych. Umożliwiają klientom lokowanie środków pieniężnych w przedsięwzięcia i akcje tylko przedsiębiorstw uwzględniających w swojej działalności prospołeczne i proekologiczne aspekty¹⁵. Na znaczeniu zyskują zasady społecznie odpowiedzialnego inwestowania SRI – Socially Responsible Investments. W ofercie banków pojawia się coraz więcej proekologicznych funduszy, np. Bank Austria oferuje Pionier Funds – Global Ecology. Celem tego funduszu jest generowanie wzrostu kapitału w średniej i długiej perspektywie poprzez lokowanie co najmniej 2/3 majątku w zdywersyfikowanym portfelu składającym się z akcji i instrumentów emitowanych przez przedsiębiorstwa wytwarzające ekologiczne produkty lub technologie. Fundusz obejmuje spółki, które działają w dziedzinie kontroli zanieczyszczenia powietrza, alternatywnych energii, recyklingu, spalania śmieci, uzdatniania ścieków, oczyszczania wody i biotechnologii.

Banki biorą również aktywny udział w rozwoju rynku handlu emisjami oraz wprowadzają do swoich ofert nowe indeksy powiązane ze zmianami klimatu (Barclays Global Carbon Index, który monitoruje wyniki związane z programami handlu i emisji gazów cieplarnianych, czy Meryll Lynch Carbon Leaders Europe Index).

Podsumowanie

Zmiany klimatu zmieniają warunki działalności przedsiębiorstw oraz banków i oprócz zagrożeń stwarzają również nowe możliwości rozwoju. Mimo że działalność banków – w przeciwieństwie do przedsiębiorstw wielu innych branż – jest związana z niewielką emisją gazów cieplarnianych, to ich oddziaływanie na ograniczenie zmian klimatycznych może być bardzo duże (zarówno bezpośrednie, jak i pośrednie) i może przynosić lepsze rezultaty niż przedsiębiorstw innych branż. Wynika to przede wszystkim ze specyfiki działalności bankowej i roli, jaką banki odgrywają w gospodarce. Mają one duże możliwości wpływu na odpowiednie zachowania swoich pracowników, klientów, kontrahentów oraz społeczności, a ich działania mogą stać się przykładem dla otoczenia i wzorcem do naśladowania. Przy tym bardzo ważną rolę odgrywa odpowiednia polityka informacyjna banku dotycząca podejmowanych proklimatycznych działań. Z jednej strony bowiem zwraca ona uwagę klientów i kontrahentów na problemy zmiany klimatu, z drugiej buduje pozytywny wizerunek.

DIE BANKEN UND DER KLIMAWANDEL

Zusammenfassung

Der Klimawandel wird global weit reichende Auswirkungen auf Ökosysteme, Gesellschaften und Volkswirtschaften haben. Für Banken stellt auch der Klimawandel eine der bedeutsamsten ökologischen Herausforderungen dar. Sie haben einen direkteren und indirekteren Einfluss auf den Kli-

¹⁵ M. Strumińska: *Zielona rewolucja*. „Bank” 2004, nr 6, s. 25.

mawandel und seinen negativen wirtschaftlichen Konsequenzen. Die Banken beteiligen sich aktiv an Initiativen, die die Treibhausgasemissionen reduzieren, kompensieren oder neutralisieren können. Eine proaktive Haltung der Banken wird nicht nur dazu beitragen, dass diese aus Klimawandel resultierenden Gefahren verringert werden. Gleichzeitig kann sie den Banken neue Chancen eröffnen zB. neue klimawandelbezogene Produkte entwickeln, Energiesparprojekten finanzieren.